

Werkgroepen

Procto's

Vanaf eind vorig jaar is, ondersteund door Daan Drukker, gewerkt aan een werkgroeps pagina voor procto's op de website van EIS Kenniscentrum Insecten. Jammer genoeg is dit van de Hymenoptera tot op heden slechts de enige werkgroeps pagina. Maar misschien krijgen andere coördinatoren na dit voorbeeld ook zin en ideeën om iets dergelijks te maken. Kijk maar eens naar [Eis-nederland.nl/werkgroepen](https://eis-nederland.nl/werkgroepen).

Op Waarneming.nl en andere forums zie ik steeds meer meldingen met foto's van kleine wespen verschijnen. Dat stemt blij! Alleen blijft het moeilijk om al die soorten op naam te brengen. De determinatietabellen zijn zeer schaars en meestal onvolledig. Je komt daarmee op een naam uit maar of dat de juiste is, is dan nog de vraag. En er werken slechts enkele specialisten in Europa aan deze groepen en ook wereldwijd is voor deze families de menskracht schaars. Hopelijk haken er nog enkele liefhebbers aan die hun wespenkennis willen verdiepen en zelf nieuwe soorten voor Nederland op papier gaan melden.

Op Waarneming.nl worden de nieuwe vondsten vaak al bekend gemaakt met vindplaats en foto. Voor opname op [Nederlandsesoorten.nl](https://nederlandsesoorten.nl) heeft het, vooral bij onbekende groepen, de voorkeur dat de vondst eerst gepubliceerd wordt. Zo leidde in 2021 het gedetailleerde anatomische onderzoek van Rudy Soethof tot een nieuwe vertegenwoordiger van de Figitidae voor de Nederlandse fauna. Samen met de Spaanse specialiste Mar Ferrer-Suay werd *Alloxysta brevis* gepubliceerd (Ferrer-Suay & Soethof 2021) en wordt binnenkort ook gewerkt aan een update van de gehele subfamilie Charipinae. Daarnaast was er op grond van een fotodeterminatie van Peter Buhl een nieuwe melding van een platbuikwesp Platygasteridae uit De Brand (Peeters 2020a). En ten slotte werd in de reeks literatuuroverzichten van families een eerste overzicht gepresenteerd van de Scelionidae, met drie nieuwe soorten voor ons land (Peeters 2020b).

Tabel 1. Kleine wespen: de verwachte soortenrijkdom van dertien families in Nederland. Soorten NL: het aantal vermeld op [Nederlandsesoorten.nl](https://nederlandsesoorten.nl) (per 24 november 2021), Verwacht NL: schatting op grond van eigen onderzoek en de soortenrijkdom in omliggende landen.

Superfamilie (5)	Familie (13)	NL-naam	Soorten Verwacht	
			NL	NL
Ceraphronoidea	Ceraphronidae	boogaderwespen	3	30
	Megaspilidae	stigmawespen	12	40
Cynipoidea	Cynipidae	galwespen	85	90
	Figitidae	haarbandwespen	72	120
	Ibaliidae	zwaardwespen	3	3
Diaprioidea	Diapriidae	neuswespen	41	300
	Ismaridae	tangwespodders	4	5
Platygastroidea	Platygasteridae	platbuikwespen	49	230
	Scelionidae	scelioniden	25	90
	Sparasionidae	sprinkhaanwespen	1	1
Proctotrupoidea	Heloridae	gaasvliegwespen	4	4
	Proctotrupidae	priemwespen	28	40
	Vanhorniidae	dwarskaakwespen	1	1
	Totaal		328	954

Vrouw van de neuswesp *Diapria conica* (foto Rick Delhem).

In de afgelopen zomer is vooral begonnen met het vullen van pagina's van een nieuwe website <https://dewespen.nl>. De opzet van deze website is om, samen met enkele hymenopterologen, informatie over alle wespen (inclusief bijen en mieren) en hun liefhebbers aan te bieden en te verzamelen. Enkele specialisten hebben onlangs toegezegd mee te willen helpen met overzichten van bepaalde Hymenoptera-families, zodat we deze plek zowel voor leken als voor gevorderden interessant kunnen maken.

In voorbereiding zijn publicaties over nieuwe genera van enkele families. We hopen in de komende winter in elk geval weer een stap gezet te hebben op de lange weg van de beschrijving van de Nederlandse Procto's.

Helaas zijn de open zaterdagen van de collectie van Naturalis in Leiden nog steeds niet hervat. Het nodige werk qua sortering, vergelijking en determinaties van onze grootste collectie schiet er daardoor al geruime tijd bij in en overzichten van bepaalde genera zijn uitgesteld. Want (ook) voor deze families van kleine wespen (zie tabel 1) is onze nationale collectie de beste vindplaats om nieuwe records en nieuwe soorten voor onze fauna te ontdekken!

Ferrer-Suay, M. & R. Soethof 2021. First record of *Alloxysta brevis* (Thomson, 1862) (Hymenoptera: Figitidae: Charipinae) from The Netherlands. – *Zoolentia* 1: 10-16.

Peeters, T. 2020a. Opvallend wespje in De Brand. – *De Oude Ley* 42 (4): 22-26.

Peeters, T.M.J. 2020b. Inleiding tot de wespenfamilie Scelionidae in Nederland. – *HymenoVaria* 21: 84-94.

Theo Peeters

Mollusken

In het kader van het project Habslak heeft Stichting ANEMOON hard gewerkt aan de monitoring van de zeggekorfslak *Vertigo moulinsiana* en de platte schijfhoren *Anisus vorticulus* in N2000-gebieden in Overijssel en De Nieuwkoopse Plassen & De Haak. Daarnaast heeft Arno Boesveld onderzoek gedaan naar schorsbewonende slakken in de Biesbosch. Verder is er onderzoek gedaan naar oeverloofslak *Pseudotrichia rubiginosa* in de Blauwe Kamer en worden de genomen compensatiemaatregelen voor de nauwe korfslak *Vertigo angustior* bij Ter Heijde jaarlijks gemonitord.

In 2021 werden weer diverse nieuwe weekdiersoorten in Nederland ontdekt. Het betreft kleine tepelhoren *Euspira montagui*, Zuid-Amerikaanse brakwaterhorentje *Heleobia charruana*, groene aardslak *Limacus maculatus*, Iberische bochelslak *Drusia valenciennii*, een trapezeschelp *Cardita calyculata* en de semi-naaktslak *Daudebardia rufa*, de getande melkslak *Otala lactea*, de slanke knobbelhoren *Melanoides tuberculatus* en de geribbelde tuinslak *Caucasotachea vindobonensis*. Ook werd de zeenaaktslak *Corambe* spec. gevonden, waarvan nog niet duidelijk is of het de hervestiging betreft van de Zuiderzeeslak *Corambe obscura* of een voor Nederland nieuwe soort. Ook werd een witgestippelde knotslak ontdekt waarvan de exacte identiteit nog niet achterhaald is. Uit DNA-onderzoek bleek dat er in Nederland niet drie maar vier soorten *Polycera* spec. leven en ook de erwtenmossels *Euglesa* spec. zijn op basis van DNA-onderzoek in meer soorten opgesplitst.

In november 2021 verscheen een nieuwe aflevering ter voorbereiding van de atlas 'Fossiele schelpen van de Nederlandse kust II'. Ook wordt verder gewerkt aan meer kennis van de molluskenfauna in het Nederlands Caribische gebied. Er verschenen publicaties over de mariene weekdieren van Saba en de land- en zoetwatermollusken van Sint Maarten.

Sylvia van Leeuwen

Borstelwormen

In 2013 publiceerde Jan Soors en ik een determinatiewerk voor de Nederlandse borstelwormen (Van Haaren & Soors 2013). In navolging daarop ben ik nu van plan om een atlas te maken voor de Nederlandse aquatische Oligochaeta (borstelwormen).

Voorbeeld van een aquatische borstelworm (Tubificidae) (foto Ton van Haaren).

Hiervoor heb ik van diverse waterbeherende instanties (Rijks-waterstaat, Hoogheemraadschappen, Waterschappen en waterschapslaboratoria) waarnemingen mogen ontvangen. Ik hoef alleen nog de data uit Waarneming.nl er in op te nemen maar dat is een betrekkelijk laag aantal records. In totaal heb ik op dit moment de beschikking over 259.849 records van oligochaeten maar dat aantal wordt nog minder. Een deel van de records betreft een hoger taxonniveau (Oligochaeta spec., Tubificidae spec. etc.) en een deel zijn onbetrouwbare historische waarnemingen die met de huidige inzichten niet kunnen kloppen. Recente vondsten van zeldzame soorten kunnen veelal nog wel geverifieerd worden maar oud materiaal is meestal niet meer beschikbaar of in slechte staat. Het controleren van records zal beperkt plaatsvinden. De verwachting is dat er zo'n 175.000 records overblijven. Die records zullen worden verwerkt tot verspreidingskaarten. In de atlas zullen, naast deze verspreidingskaarten, ook een korte toelichting worden gegeven op verspreidingspatronen en in welke periode van het jaar de soorten seksueel volwassen te vinden zijn in het Nederlandse oppervlaktewateren. Daarnaast zal nog melding worden gemaakt van acht nieuwe soorten voor Nederland die nog niet of slechts gedeeltelijk in Van Haaren & Soors (2013) of van Haaren (2016) worden besproken. Één van de nieuwe soorten voor Nederland is tevens een nieuwe soort voor de wetenschap en is al van 33 records bekend. Een andere nieuwe soort voor Nederland is zelfs nieuw voor Europa en hierover wordt binnenkort gepubliceerd in het tijdschrift *Lauterbornia*. De meest nieuwe inzichten in de nomenclatuur en auteurschap (van Haaren et al. 2021, Schmelz et al 2021) zullen eveneens in de atlas worden verwerkt. Oorspronkelijk waren er 99 soorten bekend uit de Nederlandse zoet/brakke wateren (Van Haaren & Soors 2013) en 32 uit de brak/mariene wateren (Van Haaren 2016). Gezamenlijk komen we nu op een totaal van 124 soorten in zoete tot zoute wateren. De meeste records zijn uiteraard afkomstig van twee zeer algemene zoetwatersoorten *Limnodrilus claparedianus* (ruim 16.000 records) en *L. hoffmeisteri* (ruim 24.000 records).

Haaren, T. van & J. Soors 2013. Aquatic Oligochaeta of The Netherlands and Belgium. – KNNV Uitgeverij, Zeist.

Haaren, T. van 2016. Oligochaeten van brakke en zoute wateren in Nederland (Annelida: Oligochaeta). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 46: 115-164.

Haaren, T. van, P. Martin & A. Dubois 2021. Authorship and date of five family-series nomina in Oligochaeta (Annelida): Lumbricidae, Naididae, Enchytraeidae, Tubificidae and Lumbriculidae. – *Bionomina* 21: 140-150

Schmelz, R.M., C. Erséus, P. Martin, T. van Haaren & T. Timm 2021. A proposed order-level classification in Oligochaeta (Annelida, Clitellata). – *Zootaxa* 5040 (4): 589-597.

Ton van Haaren

Landplatwormen

Ook in de tweede helft van dit jaar is er weer een aantal exotische landplatwormen gevonden. Geen nieuwe soorten voor Nederland. Wel is de grote gevlekte landplatworm *Obama nungara* in twee tuinen opgedoken: een tuin in Hendrik Ido Ambacht, en in een gemeenschappelijke tuin in Zeist. Met name in die laatste tuin kwamen er heel veel voor: volgens de bewoner kropen er in de schemering vele tientallen wormen over de tegels, en zelfs tegen de ramen op. Het is interessant om te kijken of ze de winter overleven; dat zou betekenen dat we naast de grote Australische geelstreep *Caenoplana variegata* en de blauwgekleurde landplatworm *Marionfyfea adventor* een derde gevestigde exoot in Nederland hebben.

Grote gevlekte landplatworm *Obama nungara* (foto Roy Kleukers).

Verder ben ik gaan kijken bij iemand in Mill die terraria met gifkikkertjes heeft in haar huis. Ze had last van kleine wormpjes die dagelijks bij het aansteken van het licht over het glas kropen. Ze haalde ze elke ochtend weg, maar ze bleven maar terugkomen. Het gaat hier vermoedelijk om *Anisorhynchodemus* spec., die het kennelijk prima naar zijn zin heeft in dit warme en vochtige biotoop, waar ze mee-eten van de springstaartjes die de kikkertjes te eten krijgen. En kennelijk houden de kikkertjes niet van de wormen (ze staan er om bekend weinig natuurlijke vijanden te hebben omdat ze vies smaken), en vermenigvuldigen ze zich snel. Verder heb ik een leuke vondst gedaan van *Dolichoplana striata* in de botanische kas in Kopenhagen. In Denemarken wordt niet actief gezocht naar landplatwormen, dus dat is het derde stipje op de Deense kaart in INaturalist!

Andere activiteiten van de werkgroep waren dat ik validator op Waarneming.nl ben geworden van de familie Geoplanidae, dat er een artikel over de nieuwe vondsten is verschenen in Nederlandse Faunistische Mededelingen, dat mijn vondsten volgend jaar meedraaien met de DNA-analyses in het kader van het grote Naturalis-project ARISE, en dat ik in november bij Naturalis ben aangesteld als senior collectiebeheerder voor het tricladdenproject. Dat houdt in dat ik een infrastructuur aanleg voor het toekomstbestendig maken van de tricladdencollectie van Naturalis. Deze is de grootste ter wereld, mede dankzij de donatie van 25.000 glaspreparaten van de Japanner Kawakatsu. Dit pak ik samen met Ronald Sluys op, en als de coronamaatregelen het toelaten, ook met een aantal vrijwilligers.

Verder een oproep: voor het goed in kaart brengen van de verspreiding van landplatwormen zijn de waarnemingen van natuurliefhebbers van groot belang. Voor de herkenning staat er

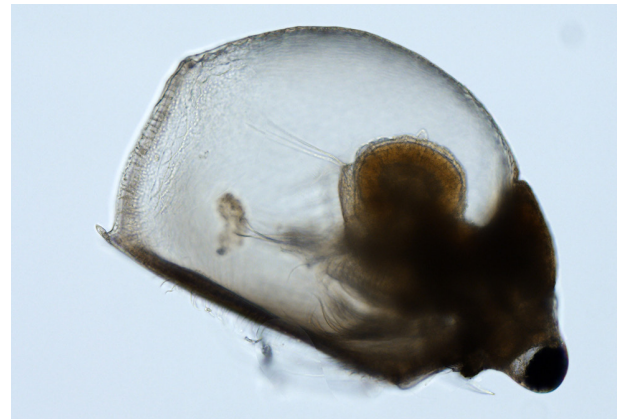
op de EIS-website een zoekkaart en een soortzoeker, waarmee het goed mogelijk is om de 12 landplatwormen die nu bekend zijn uit Nederland, op naam te brengen.

Vind je een landplatworm, probeer dan goede foto's te maken van levende dieren en meld ze via Waarneming.nl of bij eis@naturalis.nl. Daarnaast zouden we ook graag in kwekerijen en tuincentra gaan zoeken. Heb je daar contacten (of werk je er zelf), laat het me weten, ik kom graag langs.

Sytske de Waart

Zoöplankton

Begin dit jaar is samen met het NIOO een begin gemaakt met het bepalen van de COI barcodes van de Nederlandse water-vlooien. Er zijn 203 locaties bemonsterd en 83% van de Nederlandse zoet- en brakwatersoorten is verzameld. De meest verrassende vondst was *Scapholeberis microcephala*. Deze soort werd voor het eerst in Drenthe gevonden in het Bargerveen en in een ven bij Westerbork. De soort was bekend van een ven op de Asselse heide (Veluwe) uit 1930 en vier vennen in Noord-Brabant tussen 2002 en 2008.

Scapholeberis microcephala, Boswachterij Hooghalen, 10 september 2021 (foto Martin Soesbergen).

Opmerkelijk was dat *Simocephalus exspinosus*, die als vrij algemeen te boek staat, niet werd gevangen. Deze soort is in 2014 definitief gesplitst in *S. exspinosus* en *S. congener*. De 18 waarnemingen in dit onderzoek betroffen allemaal *S. congener*. Het lijkt er op dat *S. exspinosus* veel minder voorkomt dan *S. congener* en dat de eerste soort in een iets brakker milieu leeft.

In het Haringvliet werden enkele nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna gevonden, twee raderdieren en een slurfwatervlo. Ook werd *Eurytemora carolleeae*, een recent (2012) in Nederland verschenen Amerikaanse copepode aangetroffen. Het lijkt er op dat in 20 jaar dat er geen zoöplankton is gemonitord toch wel het nodige is veranderd in de Nederlandse fauna, maar dat dat onopgemerkt is gebleven.

Er is een geactualiseerd overzicht gemaakt van de Nederlandse planktonische zoet-, brak- en zoutwater soorten roeipootkreeftjes (Copepoda) en er wordt gewerkt aan overzichten van de raderdieren en ciliaten.

Martin Soesbergen

Slankpootvliegen

De oproep in de vorige EIS-Nieuwsbrief (nr. 73) tot medewerking aan het project ‘Verspreidingsatlas Slankpootvliegen’ heeft duidelijk zijn effect niet gemist. We ontvingen immers diverse berichten en bijkomende monsters van verschillende Nederlandse entomologen. Monsters van de vijf volgende gebieden werden reeds volledig verwerkt: De Velhorst (Lochem), Lage Veld (Uddel), Grootte Veld (Vorden), Korenburgerveen en Wooldse Veen (Winterswijk) (met dank aan Robert Ketelaar, Elias de Bree en Jaap Bouwman). In totaal werden van deze gebieden 13.780 exemplaren van 89 soorten op naam gebracht, waaronder vermoedelijk twee nieuwe soorten voor Nederland. Daarna gingen we aan de slag met de validatie van waarnemingen mét foto in Waarneming.nl die nog niet eerder door vliegenexperts waren nagekeken. Ook dit ronden we een paar dagen geleden af met bijna 8300 extra validaties tot gevolg, wat overeenkomt van ca. 55% van het totaal aantal waarnemingen van slankpootvliegen (15.000) in dit portaal. We konden hierbij maar liefst 172 soorten onderscheiden, goed voor 2/3 van de gekende Nederlandse fauna.

In een volgende fase pakken we de ca. 3700 gevalideerde waarnemingen aan. Immers, sinds het begin van deze eeuw is er wel wat veranderd op het vlak van soortherkenning en taxonomie, waardoor nazicht zinvol wordt. Dit zijn al veelbelovende resultaten maar nog veel leuker en spannender zijn de talrijke reacties en contacten die deze validatieactie opleverden. In een aantal gevallen was een betrouwbare identificatie enkel mogelijk via microscopisch onderzoek van het specimen. En best wel wat waarnemers wisselden vlot het geweer, eh, de camera

van schouder en trokken de natuur in op zoek naar het gefotografeerde diertje. En met succes! Ook dit leverde ons een aantal soorten op die nog niet eerder in Nederland zijn waargenomen. Een van de meest opmerkelijke vondsten betreft een *Medetera*-soort waarvan de identiteit nog niet vastligt. Een eerste melding bereikte ons begin dit jaar toen de soort in een serre werd ontdekt. Tijdens het valideren van waarnemingen, vooral uit het late najaar, bleek deze soort tot onze verbazing her en der in Nederland voor te komen. Wat meer is: de soort die wellicht een exoot is (een soort die van nature hier niet voorkomt) blijkt vooral in de nabijheid van menselijke bewoning te vertoeven. De laatste waarnemingen dateren zelfs van een paar dagen terug! Het loont dus zeker nog de moeite om nu een kijkje te nemen in de achtertuin of bij de plantenverkoopzaak in de buurt. Let hierbij vooral op verticale wanden (boomstammen, muren).

Ook een andere bijzondere soort, *Hercostomus rusticus*, die tot hier toe enkel van Limburg gekend was en aldaar in 1989 voor het laatst werd verzameld, duikt tot onze grote verrassing op diverse plaatsen op. En niet meteen in ongerepte natuur, maar in het centrum van steden als Amsterdam, Utrecht en Groningen! Het blijft dus een razend spannend project met bijzonder gewaardeerde bijdragen van heel veel entomologen en waarnemers. Hartelijk bedankt, iedereen!

Marc Pollet (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek – INBO, Brussel)

Medetera spec. (foto Hein Nouwens).

Hercostomus rusticus (foto Jur Heijnen).